

**VEȘMÂNTULAULIC, BOIERESC ori POPULAR
și
BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE**

Ioana Gabriela DUICU

Abstract: This study intends to be a brief review of the influence some personalities played, in the second half of the nineteenth century and the first half of the next, in shaping up the clothing and jewelry history by means of written communication, sometimes supported by photo or drawing images. The main source of documentation was the impressive collection of the Romanian Academy Library. The fact that this academic institution celebrates 150 years of existence this year has prompted us to approach the theme from the contribution of two great personalities both to the field investigated and to the building up of prestigious library collections.: Al. Odobescu and Nicolae Iorga. But other authors and personalities have also been dealt with: Marcu-Filip Zallony, Vasile Alecsandri, Hamdy Bey and Marie du Launay, G. Sion etc. Their writings are relevant to the theme, exact testimonies, with the terms specific to the era, which can be considered remarkable field research.

Key words: vestments, adornments, bibliography, Romanian Academy Library.

În 1861, Alexandru Odobescu scria: „Tot așa de importantă ar fi și adunarea în biblioteca națională a tuturor manuscrisurilor și tipăririlor ce stau expuse pierderii și stricăciunii prin mănăstirile și bisericile orașelor și satelor din România”¹, iar în 1867, această idee se materializa prin înființarea celei care astăzi poartă numele Biblioteca Academiei Române.

Legătura care deschide lanțul mijloacelor de comunicare dintre Biblioteca Academiei Române și subiectul pe care-l propunem este chiar

¹ Alexandru Odobescu, *Despre odoarele, manuscrisurile și cărțile aflate în mănăstirea Bistrița (districtul Vâlcea în România)*, în *Opere complete*, vol. III, „Minerva”, Institut de Arte Grafice și Editură, , București, 1908, p. 4.

inițiatorul, putem spune, al ambelor, și anume, alesul cărturar Alexandru Odobescu (1834-1895).

Dacă în 1861, așa cum am arătat, enunța necesitatea înființării unei „biblioteci naționale”, încă din 1857, odată cu publicarea primei sale nuvele istorice, *Mihnea Vodă cel Rău. 1508-1510*², el manifestă, printre multiple altele, și interesul pentru descrierea vestimentației și podoabelor personajelor pe care le tratează. Dar scrierea care îl va defini ca întemeietor al istoriei vestimentare românești este inegalabila descriere a veșmintelor domnițelor de la Curtea de Argeș, publicată în *Câteva ore la Snagov*, lucrare apărută în 1862³.

Incontestabilul său aport la istoria costumului popular îl constituie studiul publicat cu ocazia participării României la Expoziția Internațională de la Paris din 1867.

Iată cum cele două domenii – biblioteca și istoria veșmântului (care include și podoabele) – par să-și dispute dreptul la întâietate în preocupările din deceniul 7 al secolului al XIX-lea ale academicianului Alexandru Odobescu.

Câteva decenii mai târziu, „în jurul anului 1900, un alt glas de apostol stăruia pentru o mai mare grijă față de manuscrisele neorganizate de prin mănăstiri și pentru includerea lor în colecțiile Academiei: era acela al lui Nicolae Iorga”⁴.

Aceștia sunt cele două mari personalități ale României care și-au adus contribuții dintre cele mai importante în ambele direcții pe care dorim să le prezentăm în lucrarea de față.

Despre veșmântul fanariot purtat de clasele superioare până la mijlocul secolului al XIX-lea și, treptat, transferat, în parte, costumului popular, o lucrare mai puțin cunoscută, a unui medic grec, Marcu-Filip Zallony, „originar din insula Tinos din Arhipelag... membru al Societății de instrucțiune medicală din Paris”⁵, publicată pentru prima dată la Marsilia, în aprilie 1824, cu titlul: *Essai sur les Fanariotes où l'on voit les causes primitives de leur élévation aux hospodariats de la Valachie et de la Moldavie, leur mode d'administration, et*

² *Mihnea-Vodă cel Rău (1508-1510)*, de A. Odobescu. *Scene istorice din cronicile Țării Românești*, București, Tipografia lui Ferdinand Om, 1857, 36 p., text cu alfabet de tranziție, pagina de titlu și coperta cu litere latine.

³ Apărută în „Revista română pentru științe, littere și arte”, București.

⁴ Gabriel Ștempel, *Catalogul manuscriselor românești. B.A.R., 1 – 1600*, vol. I, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 6.

⁵ Marcu-Filip Zallony, *Despre Fanarioți*, cu o prefață de Iorgu P. Baș, doctor în drept, București, Editura Librăriei Leon Alcalay, 1909, p. 18.

*les causes principales de leur chute; suivi de quelques réflexions sur l'état actuel de la Grèce*⁶ ne-a suscitât interesul.

La foarte scurt timp de la apariția sa în limba franceză, a fost tradusă și în limbile engleză, în 1826, și greacă, iar la București a fost editată de 3 ori – 1897⁷, 1898 și 1909⁸ –, cu titlul *Despre fanarioți*; după anul 1948, lucrarea este trecută, de noua putere, la „fonduri speciale”.

Anii în care a trăit Zallony sunt incerti: se presupune că s-a născut „pe la 1760”, conform lui Iorgu P. Balș⁹, sau „în 1782”¹⁰; nici anul morții nu ne este cunoscut – unii autori îl dau ca fiind „după răscoala grecilor din 1821”¹¹ sau „1826”¹² ori chiar la mijlocul secolului al XIX-lea.

Această scriere am considerat-o importantă datorită faptului că este poate prima care are ca temă o observație directă asupra acestei entități – fanarioții. Apoi, este un studiu în care însuși autorul ne dezvăluie că „voi scrie adevărul fără podoabe și fără prihană (a se înțelege, totuși, subiectivismul, n.n.). Cartea mea nu este o lucrare de inspirațiune, nici tendențioasă; ea conține documente istorice, pe cari le prezint cetitorilor”¹³.

⁶ Jacques Bouchard, *Perception des Phanariotes avant et après Zallony, Cahiers balkaniques* [En ligne], 42, 2014, mis en ligne le 28 mai 2014, consulté le 05 août 2016 (<http://ceb.revues.org/4935>; DOI: 10.4000/ceb.4935, p. 3).

⁷ *Despre Fanarioți*, [de] Marcu-Filip Zallony. Cu o prefață de Iorgu P. Balș, Doctor în drept, București, Inst. de Arte Grafice Carol Göbl, 1897, 210 p.

⁸ *BRM*, vol. IV, București, 1996, p. 844.

⁹ Marcu-Filip Zallony, *Despre Fanarioți...*, p. 18.

¹⁰ Jacques Bouchard, *Perception...*, p. 3.

¹¹ Marcu-Filip Zallony, *Despre Fanarioți...*, p. 18.

¹² Claudiu Neagoe, *Instaurarea „regimului fanariot” în Moldova și Țara Românească. Considerații generale*, în *AO*, Nr. 22, Serie Nouă, 2008, p. 39.

¹³ Marcu-Filip Zallony, *Despre Fanarioți...*, p. 23-24; (n.n. – totuși, este o lucrare controversată. O critică Mihail Kogălniceanu în bine-cunoscuta sa *Histoire de la Dacie, des Valaques Transdanubiens et de la Valachie*, Berlin, 1854, p. 374 – a se vedea și punctele de vedere divergente asupra secularizării averilor mănăstirești ale lui Kogălniceanu și Odobescu). O critică și N. Iorga în *Două conferințe*, I. *Luptele românilor cu turcii de la Mihail-Viteazul încoace*; II. *Cultura română supt fanarioți*, București, 1898, p. 65: „Dar arsenalul de căpetenie al inamicilor «Fanarului» ie cartea lui Zallony, de unde tânguiri se pot culege cu abundență. Zallony și-a propus să «reveleze» Europei pe Fanarioți, să li deie în vileag infamia. Ie o carte foarte interesantă cartea sa, scrisă cu o căldură care poate să înșele. Nu cunosc de ajuns, și nu știu dacă se poate chiar cunoaște, viața acestui fost doctor al Fanarioților, care scrie la Paris în 1824 contra stăpânilor pe cari nu înțelegem de ce i-a servit, dacă ierau așa”. Mai mult decât atât, în volumul pe care ilustrul savant român îl publică în 1935, *Byzance après Byzance*, arată și aspectele pozitive ale perioadei fanariote; Nicolae Iorga, *Bizanț după Bizanț*, Editura enciclopedică română, București, 1972, p. 225-245 passim.

Mai mult decât atât, „l'ouvrage qui mettra le mot « Phanariote » à la mode, avec toutefois une connotation fortement dépréciative, est sans contredit la fameuse étude de Zallony, publiée en français en 1824”¹⁴.

Pentru tema noastră este de remarcat faptul că ea cuprinde date „tehnice” referitoare la curtea domnească, alaiurile domnești, ierarhii, pe care într-o formă foarte apropiată le narează Costache Negruzzi, Dimitrie Bolintineanu, Vasile Alecsandri, dar mai ales Nicolae Filimon, în *Ciocoi vechi și noi*. Astfel,

„(...) obținură (...) și dreptul de a purta haine lungi ca turcii de distincțiune, afară însă de turban, pe care-l înlocuiau cu o căciulă căptușită cu samur, precum purtau și dragomanii ambasadorilor creștini și autorizațiune de a umbla călare, urmați de patru feciori, purtând cu dâșșii calpacul sau căciula (...)”¹⁵

sau

„Îmbrăcămintea unui Hospodar nu diferă mult de aceea a unui demnitar turc din Constantinopole, numai că turcul poartă turban, pe când Hospodarul are un soi de căciulă dreaptă, ca Hanul Crimeei. Această căciulă e de stofă galbenă, îmbrăcată la bază cu blană de marder negru din Siberia. Numai Hospodarul, – dar nu și boierii, – au dreptul de a-și căptuși pantofii cu postav roșu. Domnul și boierii de rangul întâiu poartă barbă lungă. Ușor se distinge un boier de restul locuitorilor prin *ișlic*, care se face din pielea a 7 sau 8 miei jupuiți înainte de naștere. Ișlicul are forma unui balon care poartă la vârf o bandă roșie care arată rangul boieriei; fiii de Domn, adică beizadelele, poartă o bandă albă. Circumferința obicinuită a unui *ișlic*, însă numai în Principate, este de un metru și 80 cm. Cam extraordinară pare această mărime, dar fiindcă poporul judecă puterea și rangul unui boier după dimensiunea *ișlicului*, vă puteți închipui la ce proporțiuni a adus vanitatea *ișlicele*. De bună seamă se poate spune că doi boieri de rangul întâiu cu greu pot încăpea într’o singură trăsură. (...) Luxul exagerat eră cel mai mare cusur al boierilor pământeni; în portul lor se întreceau unii pe alții în haine bogate și împodobite cu pietre scumpe. Erau boieri ale căror haine, blăni, șaluri, înșfârșit garderoba treceau peste suma de *una sută patruzeci mii de lei* (...)”¹⁶.

Exemplele ar putea continua, dar ne vom mai opri doar la unul singur, la acela care ne arată că modul în care Andronache Tuzluc a devenit postelnic era de fapt o practică în acea vreme:

¹⁴ Jacques Bouchard, *Perception...*, p. 3.

¹⁵ Marcu-Filip Zallony, *Despre Fanarioți...*, p. 30.

¹⁶ *Ibidem*, p. 52-54.

„Curtezanii, totdeauna doritori de a-și mări pozițiunea și averile, caută cu orice preț să se slujească de Doamnă pe lângă Domnitor. Ei laudă frumusețea, inteligența, virtutea și alte calități ale ei pe cari îi spun că ar trebuie să le întrebuințeze spre a dobândi înrăurire în afacerile publice, înduplecând pe Hoșpodar ca, îndemnul ei, să distribuie favorurile și demnitățile și ca, printr’acest mijloc Înălțimea Sa, cu grația pe care o are, să-și creeze un puternic partid între boierii pământeni, precum deja îi are printre boierii fanarioți; (...) Acești șarlatani politici ajung mai totdeauna să înduplece pe Doamnă. (...) Luxul cel mai extravagant este una din pasiunile dominante ale Principeselor fanariote. Ele sunt de multe ori împinse la acest lux văzând pe acela ce-l fac soțiiile boierilor pământeni, cari caută să le întrecă în pietre scumpe și haine bogate (...)”¹⁷.

Am făcut această amplă prezentarea a lucrării lui Zallony pentru că atât Al. Alexianu¹⁸, cât și Adrian-Silvan Ionescu¹⁹, cei doi cercetători care considerăm că au publicat cele mai pertinente studii referitoare la costumele boierești, cel de-al doilea ocupându-se doar de cele ale secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea, au folosit-o ca pe una din principalele surse de documentare, în care au preluat și părți din citatele pe care noi le-am reprodus.

Revenind la publicațiile secolului al XIX-lea, în care putem identifica mărturia „de teren”, trebuie amintită și subliniată *Introducerea la scrierile lui Constantin Negruzzi*²⁰ de V. Alecsandri la volumul *Scrierile lui Constantin Negruzzi. Volumul I. Pecatele tinerețelor*²¹, publicat în 1872; este poate cea mai bună radiografie socială a primei jumătăți a secolului al XIX-lea. Plecând de la ideea „să vedem (...) în ce epocă C. Negruzzi a creat (...)” Alecsandri ne prezintă, într-o manieră pur „tehnică”, conjunctura „politică”, structura socială – la care a evidențiat elemente vestimentare sau de fizionomie distinctive, un studiu „în privirea morală, socială și intelectuală”. Alecsandri mai subliniază și exemplifică „mulțimea nuanțelor distinctive ce existau între diferite clase a societății (...)”²². La fel ca și Zallony, el se oprește și acordă o pagină întreagă descrierii și ridiculizării *șlicelor*²³. Considerăm că ar fi o foarte mare pierdere în

¹⁷ *Ibidem*, p. 68-69.

¹⁸ Al. Alexianu, *Mode și veșminte din trecut. Cinci secole de istorie costumară românească*, Vol. II, Ed. Meridiane, București, 1971, p. 227 passim.

¹⁹ Adrian-Silvan Ionescu, *Moda românească 1790 – 1850 Între Stambul și Paris*, Ed. Maiko, București, 2001, p. 74 passim.

²⁰ ***, *Scrierile lui Constantin Negruzzi. Volumul I. Pecatele tinerețelor*, Librăria Socecu & Compania, București, 1872, p. V – LXIV.

²¹ *Scrierile lui Constantin Negruzzi. Volumul I. Pecatele tinerețelor*, București, Librăria Socecu & Compania, 1872, 64 + 352 p.

²² *Scrierile lui Constantin Negruzzi. Volumul I. Pecatele tinerețelor*, Librăria Socecu & Compania, București, 1872.

²³ *Ibidem*, p. XXIII – XXIV

a vorbi despre veșmintele și podoabele secolului al XIX-lea fără a face cunoscută această scriere.

Dacă Alecsandri se evidențiază prin publicarea unei analize pertinente asupra structurilor politico-socio-culturale ale secolului al XIX-lea, Odobescu are marele merit de a ne prezenta, în scrieri de specialitate, elemente distinctive ale veșmântului cu podoabele lui dar și din secolul al XVI-lea. Modul în care el a descris veșmântul doamnei Milița Despina de la Curtea de Argeș, în *Câteva ore la Snagov*, este unul definit printr-o mare erudiție și meticulozitate. Mai mult decât atât, este cea mai concludentă mărturie a costumului original al soției lui Neagoe, înainte ca acesta să fi fost „restaurat” datorită proiectului lui André Lecomte de Noiÿ.

Odobescu are, de asemenea, meritul de a ne fi lăsat cele dintâi descrieri de specialitate în domeniul costumului popular. În volumul întocmit în colaborare cu Petre Sebeșanu Aurelian²⁴, intitulat *Notice sur la Roumanie principalement au point de vue de son économie rurale industrielle et commerciale*, [par A. Odobescó et P. S. Aureliano]. Avec une carte de la Principauté de Roumanie²⁵, publicat în 1867, la Paris, găsim primele descrieri ale costumului popular, extrem de competente. Tratatul acoperitorilor de cap este una dintre cele mai bune la care am avut acces până în prezent: o sinteză în care sunt evidențiate elementele definitorii, grupate, așa cum Hedvig Maria Formagiu avea să facă abia peste un veac, în funcție de vârstă, statut marital, statut social ori în funcție de anotimp.

Considerăm că aceștia sunt trei dintre cei mai reprezentativi pionieri ai secolului al XIX-lea care s-au aplecat asupra descrierii veșmintelor și podoabelor.

În 1873, pentru Expoziția Universală de la Viena²⁶, Hamdy Bey și Marie de Launay publică albumul *Les costumes populaires de la Turquie en*

²⁴ Petre Sebeșanu Aurelian, 1833-1909, economist, inginer agronom, publicist, membru și președinte al Academiei Române, ministru în mai multe guverne, primar al Capitalei, președinte al Senatului și al Adunării Deputaților. Pentru rolul avut la Expoziția de la Paris va primi *Legiunea de Onoare* din partea lui Napoleon al III-lea – 1867 (Constantin Gheorghe, Miliana Șerbu, *Miniștrii de interne (1862-2007). Mică enciclopedie*, București, 2007, p. 146-149).

²⁵ *Notice sur la Roumanie principalement au point de vue de son économie rurale industrielle et commerciale*, [par A. Odobescó et P. S. Aureliano]. Avec une carte de la Principauté de Roumanie, Librairie A. Franck, Impr. Dubuisson et Ce, XVI plus 201 p., 1 h. (Commission princière de la Roumanie à l'Exposition universelle de Paris en 1867).

²⁶ Expoziția de „la Viena, (...) mai – octombrie 1873, la care este invitată și România (în urma tratatelor purtate de P. P. Carp (...) România este acceptată cu un spațiu separat de cel al Imperiului Otoman). Se expun tot felul de produse ... ale industriei

1873²⁷. Este poate cea mai importantă publicație apărută în Imperiul Otoman, bineînțeles în domeniu, deoarece ea cuprinde o „collection des costumes populaires de la Turquie en 1873. Un pareil spectacle fera toucher du doigt, pour ainsi dire, la parfaite appropriation du costume du *sakka*, du *caïkdji*, du *hamal*, du paysan bulgare, du chef arabe ou syrien, aux conditions diverses soit des climats sous lesquels ils vivent, soit des professions ou des métiers qu'ils exercent, soit de la position qu'ils occupent dans la société”²⁸. Cu ajutorul ei și plecând de la certe mărturii românești, aflate în multe cazuri în tablourile votive ale bisericilor noastre, putem face o comparație cu cele prezentate. Lucrarea nu cuprinde o prezentare exhaustivă, dar este un foarte important pas pe care-l face Poarta în ceea ce privește prezentarea unei imagini reale asupra vestimentației masculine și feminine (!) din interiorul imperiului. Chiar autorii menționează:

„Pour les artistes, ce sera une mine importante de matériaux; pour les gens du monde, une récréation intéressante et instructive ; tandis que le philosophe et le savant y trouveront de nombreux sujets de réflexions utiles et de fructueuses études”²⁹.

Referitor la podoabe, două articole publicate în secolul al XIX-lea ne-au atras atenția în mod deosebit. Primul, datând din 1857, a fost redactat de Gheorghe Sion ca prefață la *Cartea vieței și cenzorul iei. Din operele umoristice*

casnice și ale artei populare, antichități, tezaurul de la Pietroasa, tablouri ale lui Th. Aman, obiecte de cult ortodox din bisericile românești (...). Domnitorul Carol și soția sa Elisabeta vizitează de câteva ori expoziția, însoțiți de Franz Josef și de arhiducii Austriei (...). România obține 237 de recompense și este invitată să participe și la expoziția pe care Parisul o organizează în 1878. Nu o face, pentru că tocmai își încheiase participarea la Războiul de Independență”. (<http://www.zf.ro/ziarul-de-duminica/romanii-la-expozitii-universale-3025772/> – accesat la 29 august 2016).

²⁷ *Les costumes populaires de la Turquie en 1873. Ouvrage publié sous le patronage de la Commission Impériale Ottomane pour L'Exposition Universelle de Vienne*. Texte par son excellence Hamdy Bey, commissaire général, et Marie du Launay, membre de la Commission Impériale et du Jury International. Phototype de Sébah. Constantinople, Imprimerie du « Levant Times & Shipping Gazette », 1873, 320 p., 74 planșe.

²⁸ „Colecție de costume populare din Turcia, din 1873. Un astfel de spectacol va puncta, ca să spunem așa, perfect particularitățile costumului *sacagiului*, al *caïkdji* (vâslașii ambarcațiunilor de lux din Constantinopol, n.n.), al *hamalului*, al țaranului bulgar, al șefului arab sau sirian, în funcție fie de condițiile de climat în care trăiesc, fie de profesiile sau meseriile pe care le exercită, fie în funcție de poziția în societate” (*ibidem*, p. 6).

²⁹ „Pentru artiști, acesta va fi o mină importantă de materiale; pentru oamenii din lume, o recreere interesantă și instructivă; în timp ce filosoful și omul de știință vor găsi multe subiecte de reflecții utile și de studii fructuoase” (*ibidem*, p. 7).

*ale lui Safir*³⁰. Scris și el în mod umoristic, dar cu o pertinentă și riguroasă documentare, studiul-prefață arată interesul pe care personalitățile epocii îl dezvoltă pentru domeniul nostru. Al doilea articol, scris de data aceasta, cei drept după 40 de ani, mai exact în 1898, cu o abordare științifică, însă început și el în aceeași notă umoristică, este *Giuvaericalele vremurilor betrâne (la noi, în București)* scris de G. N. Ionescu-Gion. Dezvoltat în 9 pagini de revistă³¹, este un remarcabil istoric al podoabelor. Importantă este descrierea vestimentației unei jupâneze din secolul al XVII-lea:

„îmbrăcată 'ntr'o iie cu leasă de mărgăritare împletită, cu o rochie de hataia cu flori de fir (...) și am uitat paftalele de la brîu, paftalele care erau o comoară și un cap d'operă de lucru à jour în aur cu pietre scumpe,
 Paftale cu bolduri,
 Lăsate pe șolduri;
 Paftale cu zale,
 Lăsate pe șale.
 (...) Și am mai uitat frunzele de pietre scumpe, legate în argint, pe care jupânița le risipea pe piept (...)”³².

Același autor, pentru descrierea podoabelor purtate în secolul al XVIII-lea folosește ca argumente, pe lângă foi de zestre sau alte documente ori imagini din tablouri votive, și reprezentările de versuri:

„Poetul popular a văzut-o și ni-o arată ast-fel (pe jupâniță, n.n.). Are, zice dînsul, «veștmînt zugrăvit 'n spate și 'n piept», și
 Pasă-î capul de parale,
 Urechiuși
 De cerceluși
 Degețele
 De inele
 Iar la mână-î cu brățară
 Cu pieptul bătut cu lei.
 Și mai are
 Mîndru brîu de aur
 Semănat cu pietricele,

³⁰ G. Sion, *Prefață*, 1857, în *Cartea vieței și Cenzorul iei. Din memoriile umoristice ale lui Safir cu o prefață de ...*, *Lucrare copiată cu caractere latine, din chirilice cum a fost tipărită în românește întâi și-ntăi*, de Azur P. Mușoiu, Biblioteca Revistei Idei, București, 1922, 120 p.

³¹ G. N. Ionescu-Gion, *Giuvaericalele vremurilor betrâne (la noi, în București)*, în „Literatură și artă română”, anul III, 1898, p. 221 – 229.

³² Ionescu-Gion, *Giuvaericalele vremurilor betrâne (la noi, în București)*, în „Literatură și artă română”, anul III, 1898, p. 225.

Ca câmpul cu floricele (...)”³³.

Ultimul an al secolului al XIX-lea ne aduce o importantă lucrare cu referire la subiectul nostru. Este vorba despre volumul *Influența orientală asupra limbei și culturii române* scris de Lazăr Șăineanu. În capitolul B. *Cultura*, în Secț. II – *Societatea*, face o foarte importantă trecere în revistă a „Costumului” abordând „Hainele boierilor”, „Coafura lor”, „Încălțăminte lor”, „Îmbrăcămintea cocónelor”, „Sulemenirea”, „Blănuri”, „Luxul”, „Stofe”. Orice comentariu asupra acestor subcapitole ar fi de prisos, sunt o informație pertinentă, bine structurată, elaborată în termeni mult chibzuiți de un cunoscător atât al costumului și, mai important, al denumirii elementelor componente.

De la Nicolae Iorga ne-au rămas mai multe mărturii foarte importante în ceea ce privește atât costumele boieresc, cât și cel popular. În 1907 a publicat *Prin Bulgaria la Constantinopol*³⁴, un jurnal de călătorie presărat cu referiri la vestimentația diverselor personaje sau oameni de diferite meserii ori funcții, cu care intră în contact. Trei ani mai târziu, în 1910, publică *Viața femeilor în trecutul românesc* al cărui tiraj s-a epuizat foarte repede. Dând dovadă de rigurozitatea-i recunoscută, doi ani mai târziu, mai precis în 1912, a publicat *Femeile în viața neamului nostru*³⁵. Este o lucrare asupra căreia ne vom opri numai pentru a prezenta modul în care Iorga a înțeles că trebuie să vorbească despre doamnele noastre. El scria: „Despre Doamnele noastre se poate vorbi din două puncte de vedere: întâi din cel al *originii* lor și apoi din acela, nu mai puțin însemnat, al *rostului* pe care-l aveau la Curtea petrecerilor sau la Curtea afacerilor”³⁶. Această afirmație este foarte importantă mai ales pentru momentul când vorbim despre podoabele și veșmintele cu care venea în țară Doamna care nu era româncă. În același an, 1912, Iorga ține, la *Cursurile de vară* de la Vălenii de Munte, lecția publicată *Portul popular românesc*³⁷. Este prima apariție, după cunoștințele noastre, dedicată în întregime acestui domeniu, cel al costumului popular. În cuprinsul ei, cu geniul ce îl definește, Iorga prezintă comparativ portul autohton cu cel sud-dunărean din care bineînțeles că face

³³ *Ibidem*, p. 228.

³⁴ Nicolae Iorga, *Prin Bulgaria la Constantinopol*. Cu ilustrații de pictorul Stoica, București, „Minerva”, Institut de Arte Grafice și Editură, 1907, 284 p.

³⁵ Nicolae Iorga, *Femeile în viața neamului nostru*. Chipuri, datine, fapte, mărturii, Vălenii-de-Munte, Tipografia «Neamul Românesc», Societate pe acțiuni, 1912 (pe copertă) / 1911 (pe pagina de titlu), 176 p.

³⁶ *Ibidem*, p. 7.

³⁷ Idem, *Portul popular românesc. Lecție ținută la Cursurile de vară*, Vălenii-de-Munte, 1912, Editura „Neamul Românesc”, 1912, 30 p.

parte și cel al aromânilor. În una din concluzii, formulată chiar în primele paginii, afirmă:

„Peninsula Balcanică, prin urmare, ni oferă de la un capăt la altul costume care în liniile lor generale corespund, – și în numirile lor chiar, – de la un popor la altul. Deosebiri prezintă culoarea, mărimea pieselor de îmbrăcăminte, dar fondul unitar e limpede. Acest fond unitar, ca basă a costumului nostru popular, e un lucru incontestabil.

Se va zice poate: mândria noastră suferă. Se va vedea că ea nu suferă, ci se înalță, din potrivă, prin explicație firească a acestor lucruri”³⁸.

În această perioadă interesul pentru domeniu etno-folcloric este într-o creștere substanțială. Dintre lucrările apărute în deceniul al doilea al secolului al XX-lea, cu referire directă la tema noastră, amintim doar lucrarea Mărgăritei Miller-Verghy, *Izvoade strămoșești, culese de ~*³⁹, publicată în 1911, în ediție bilingvă, română – franceză. Deceniile trei – patru ale secolului se evidențiază și ele printr-un număr însemnat de autori interesați de subiectul strict al temei. Dintre aceștia Ion T. Banea, în 1928, publica volumul *Portul național*⁴⁰, G. T. Niculescu-Varone, în 1934 și 1937, oferea cititorilor două volume *Portul național românesc*⁴¹ și *Costumele naționale din România întregită*⁴², iar Alexandrina Enăchescu-Cantemir, în 1939, prezenta sub formă de mapă, în versiunile română, franceză și engleză, *Portul popular românesc*⁴³.

Această scurtă incursiune în bibliografia deținută de Biblioteca Academiei Române – pentru că de acolo este culeasă – ne determină să o considerăm instituția o sursă inepuizabilă de informații și importantă furnizoare de mărturii ale perioadei pe care a străbătut-o, dar și a celor anterioare. Facem această remarcă pentru că, referitor la tema noastră, la înțelegerea cât mai exactă a ceea ce a însemnat secolul al XIX-lea în Țările Române, este esențial să parcurgem edițiile princeps ale scrierilor vremii, lucru facil dacă trecem pragul bibliotecii academice.

³⁸ *Ibidem*, p. 10-11.

³⁹ Mărgărita Miller-Verghy, *Izvoade strămoșești, culese de...*, București, Inst. de Arte Grafice Carol Göbl, S-r I. St. Rasidescu, 1911, XCVI p., 54 f. pl.

⁴⁰ Ion T. Banea, *Portul național. Considerații generale – Originea, Evoluția, Contribuția la păstrarea naționalității noastre. Încheiere*, Iași, Tip. Coop. „T-rea M-lor Carpați”, 1928, 28 p.

⁴¹ G. T. Niculescu-Varone, *Portul național românesc*. Partea II-a cu 44 fotografii în text, București, Tipografia Seminarului Monahal Cernica-Ilfov C. 19, 1934, 116 p.

⁴² Idem, *Costumele naționale din România, întregită* cu 125 fotografii în text, [București], Editura Ziarului „Universul”, 254 p.

⁴³ Alexandrina Enăchescu-Cantemir, *Portul popular românesc*, Craiova, Editura „Scrișul Românesc”, 1939, 140 litografii color.

Documentarea s-a datorat faptului că în anii 2014-2015 am fost beneficiara unei burse doctorale a Academiei Române, în cadrul proiectului *Cultura română și modele culturale europene: cercetare, sincronizare, durabilitate*. Cu această ocazie, dar, mai ales, beneficiind de profesionalismul și deschiderea științifică a Domnului Director al Bibliotecii Academiei Române, acad. Florin Gheorghe Filip, am putut să cercetez o parte din materialul bibliografic referitor la tema *Influențe balcanice în podoabele de metal din Țările Române (2/4 sec. XVIII – 1/4 sec. XX)*.

Oportunitatea documentării în această instituție asupra temei mi-a impus ca în acest an, în care Biblioteca Academiei Române își serbează 150 de ani de existență, să prezint expozeul de față ca un omagiu adus tuturor celor care au trudit și trudes în cadrul ei pentru dezvoltarea culturii românești și a cunoașterii ei, în primul rând, peste hotare.

Ioana Gabriela DUCU
Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti”

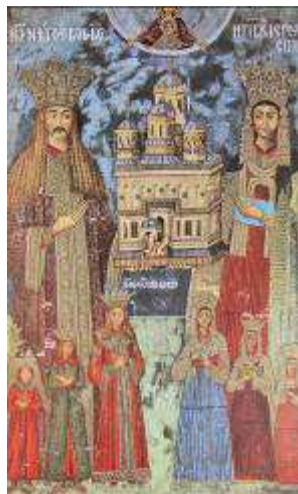

Fig. 1 – Tabloul votiv de la Mănăstirea Curtea de Argeș – Neagoe Basarab, doamna Milița Despina și copiii, fotografie din colecția personală.

Fig. 2 – *Kera Duda, amanta Postelnicului*, semnată *M. Sim. (?)*, datată 1901, apud Nicolae Philimon, *Ciocoii vechi și noi. Roman original de ... Ilustrații originale de M. Sim.*, București, 1901, nenumărată.

Fig. 3 – *Maria, fata Banului C**, semnată *M. Sim. (?)*, datată 1901, apud Nicolae Philimon, *Ciocoii vechi și noi. Roman original de ... Ilustrații originale de M. Sim.*, București, 1901, nenumărată.

Fig. 4 – *Port oltean*, desen, autor indescifrabil, apud Nicolae Iorga, *Portul popular românesc. Lecție ținută la Cursurile de vară*, Vălenii-de-Munte, 1912, p. 21.

Fig. 5 – Țărancă din Olt. Muntenia, apud Alexandrina Enăchescu Cantemir, *Portul Popular Românesc*, Craiova, 1939, f. 42.

Fig. 3 – Țărancă din Muscel. Muntenia, apud Alexandrina Enăchescu Cantemir, *Portul Popular Românesc*, Craiova, 1939, f. 50.

Fig. 7 – Fată tânără din Mehedinți. Oltenia, apud Alexandrina Enăchescu Cantemir, *Portul Popular Românesc*, Craiova, 1939, f. 24.

Fig. 8 – Țărancă din Ilfov. Muntenia, apud Alexandrina Enăchescu Cantemir, *Portul Popular Românesc*, Craiova, 1939, f. 55.